

Türkiye Günlüğü

üç aylık fikir ve kültür dergisi

MİLLÎ MÜCÂDELE'NİN BATI CEPHELERİ (III) Büyük Taarruz, zafer ve kurtuluş...

Türkiye Günlüğü 151

Sadık Sarısamancıoğlu
Çağla Derya Tağmat
Hüsnü Özlü

Veysi Akın
Behçet Kemal Yeşilbursa

Tuğba Eray Biber

Seher Erdoğan Çeltik

Fuat İnce - Oğuz Aytepe
Savaş Volkan Genç
Feyza Kurnaz Şahin

Nagihan Ebru Cambaz

Şaduman Halıcı
Mehmet Emin Elmacı

- Büyük Taarruz
- Yunanların gözünden Büyük Taarruz...
- Büyük Taarruz sürecinde Türk Ordusu'nun lojistik faaliyetlerinin değerlendirmesi
- Batı Cephesi'nde savaşı bitiren sözleşme...
- İngiliz Büyükelçiliği yıllık raporlarına göre Batı Anadolu'da Milli Mücadele (1919-1922)
- Batı Cephesi'nde Giresunlu Topal Osman Ağa ve ve Giresun Gönüllü Alayları'nın faaliyetleri
- Hilmi Ziya Ülken'in romanları çerçevesinden Batı Cephesi'ne bakmak
- Millî Mücadele'de Batı Cephesi sağlık hizmetleri
- Batı Cephesi'nde veteriner hekimliği hizmetleri
- Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Cephesi'nde haberleşme üzerinde denetim ve sansür
- Milli Mücadele Dönemi'nde Doğu Trakya'da işgalin toplumsal boyutu
- Milli Mücadele'de Kurulan Çerkes Hükümeti...
- İzmir'in kurtuluşu sonrasında İzmir yangını ve basına ilk yansımaları

149. SAYIYA KATKI

Kemal Arı
Mustafa Turan
Yaşar Aydemir - Fatih Yerdemir
Tuğba Ortaç

- 15 Mayıs 1919: İzmir'in işgali
- İzmir'in politik kaderi ve Yunan işgali (15 Mayıs 1919)
- Hüseyin Şevket Akkoç'un gözünden İzmir'in işgali...
- BATI CEPHESİ KRONOLOJİSİ

Sayı 151 □ Yaz 2022 □ 40.00 TL.

Türkiye Günlüğü

Yaz 2022

Sayı: 151

Sayı Editörleri: Nejla Günay - Fahri Kılıç

Cedit Neşriyat Ltd. Şti. adına Sahibi ve Genel Yayın Danışmanı

Mustafa Çalık

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Taha Çalık

Yazı Kurulu

Beşir Ayvazoğlu / Erol Göka / Fahri Kılıç / Fetullah Akın / Gökhan Çetinsaya / Gültekin Yıldız /
İbrahim Ethem Cinisli / İhsan Ayal / İhsan Fazlıoğlu / İlyas Kemaloğlu / M. Can Doğan / Mehmet Öz /
Mehmet Özden / Murat Beyazyüz / Mustafa Çalık / Nejla Günay / Nuri Sağlam / Selim Karahasanoğlu /
Senail Özkan / Sıddık Çalık / Tuncay Önder / Yusuf Bayraktutan / Yusuf Sarıнай

Danışma Kurulu

Erol Özvar / Korkut Tuna / Mustafa İsen / M. Naci Bostancı / Nabi Avcı / Vedat Bilgin

[Kaybettiklerimiz: Gündüz Aktan, Durmuş Hocaoglu, Şerif Aktaş, Nur Vergin, Mehmet Genç]

İdarî ve Teknik Müdür : Vedat Erden

Baskı : Ankamat Matbaacılık (312) 394 54 94

Haberleşme adresi : İşçi Blokları Mah. 1537. Cadde Anıl Apartmanı
Nu: 2/4 Yüzüncüyıl-Çankaya - ANKARA

Tel : (312) 426 66 16 - 426 77 78

Fax : (312) 426 77 78

Web : www.turkiyegunlugu.com.tr

e- muhabere : turkiyegunlugu@gmail.com

İdare Merkezi

İşçi Blokları Mah. 1537. Cadde Anıl Apartmanı

Nu: 2 / 4 Yüzüncüyıl-Çankaya - ANKARA

Abone Şartları

Yurt içinden abone olmak için, aşağıda belirtilen abone bedelini Vedat Erden adına kayıtlı olan 1900037 numaralı Posta Çeki Hesabı'na veya **Cedit Neşriyat** adına kayıtlı Türkiye İş Bankası Başkent Şubesi nin **TR210006400000142990755379** numaralı hesaplarından herhangi birine yatırarak dekontunun fotokopisine, açık adresiniz ve hangi sayıdan itibaren abone olmak istediğinizi yazarak (312) 426 77 78 numaralı faksa, maile veya posta adresimize göndermeniz yeterlidir.

Yurt dışından abone olmak için;

Abone bedelinin **Cedit Neşriyat Ltd. Şti.**'nin Türkiye İş Bankası A.Ş. Meşrutiyet / Ankara Şubesi'ndeki, Dolar için 30103/643096, EURO için 30103/643109 numaralı hesaplarından ilgili olanına havalesi ve banka dekontunun haberleşme adresimize gönderilmesi gerekmektedir. Adınızı, açık adresinizi, posta kodunu-zu ve hangi sayıdan itibaren abone olmak istediğinizi lütfen belirtiniz.

Abone Bedelleri

Yurt İçi 160 TL.

Kurum Aboneliği 200 TL.

Avrupa ve Orta-Doğu 60 EURO ,

Amerika 100 \$(Uçakla)

Diğer Ülkeler 100 \$ (Uçakla)

TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ BİR Cedit YAYINIDIR !

ISSN 1300-2767

Türkiye Günlüğü, hakemli bir dergidir. Akademik tarzda yazılan araştırma ve inceleme yazıları, ikişer kişilik "hakem" okurlar tarafından tetkik edildikten sonra yayımlanabilir.

İÇİNDEKİLER

Sadık Sarı saman	5	Büyük Taarruz
Çağla Derya Tağmat	36	Yunanların gözünden Büyük Taarruz: İzmir'in yeniden doğuşu
Hüsnü Özlü	50	Büyük Taarruz sürecinde Türk Ordusu'nun lojistik faaliyetlerinin değerlendirmesi
Veysi Akın	71	Batı Cephesi'nde savaşı bitiren sözleşme: Mudanya Mütarekenamesi ve Trakya'nın TBMM idaresine devir teslimi
Behçet Kemal Yeşilbursa	87	İngiliz Büyükelçiliği yıllık raporlarına göre Batı Anadolu'da Milli Mücadele (1919-1922)
Tuğba Eray Biber	108	Batı Cephesi'nde Giresunlu Topal Osman Ağa ve Giresun Gönüllü Alaylarının Faaliyetleri
Seher Erdoğan Çeltik	128	Hilmi Ziya Ülken'in romanları çerçevesinden Batı Cephesi'ne bakmak
Fuat İnce - Oğuz Aytepe	141	Millî Mücadele'de Batı Cephesi sağlık hizmetleri
Savaş Volkan Genç	151	Batı Cephesi'nde veteriner hekimliği hizmetleri
Feyza Kurnaz Şahin	167	Milli Mücadele döneminde Batı Cephesi'nde haberleşme üzerinde denetim ve sansür
Nagihan Ebru Cambaz	183	Milli Mücadele Dönemi'nde Doğu Trakya'da işgalin toplumsal boyutu
Şaduman Halıcı	195	Milli Mücadele'de kurulan Çerkes Hükümeti kuruluşu, örgütlenmesi, kongre ve tüzüğü
Mehmet Emin Elmacı	217	İzmir'in kurtuluşu sonrasında İzmir yangını ve basına ilk yansımaları

149. SAYIYA KATKI

Kemal Arı	245	15 Mayıs 1919: İzmir'in işgali
Mustafa Turan	257	İzmir'in politik kaderi ve Yunan işgali (15 Mayıs 1919)
Yaşar Aydemir - Fatih Yerdemir	269	Hüseyin Şevket Akkoç'un gözünden İzmir'in işgali: <i>Kara Günlerde</i>
Tuğba Ortaç	284	BATI CEPHESİ KRONOLOJİSİ

İzmir'in politik kaderi ve Yunan işgali 15 Mayıs 1919

Giriş

20. yüzyılın başlarında Avrupa halklarının dünyada hâkim bir rol oynamayı sürdüreceklerine inanan Winston Churchill gibi pek çok kimse, Batı'nın tarihi misyonunun, dünyanın diğer halklarının politik kaderlerini çizmek olduğunu ve sonunda bunu tamamlayacağını düşünüyordu. Osmanlı ülkesi de kültürel ve politik olarak Avrupa örneğine göre yeniden biçimlendirilmemiş bölgeler arasındaydı¹. Zaten yakınçağın başlarından itibaren mütemadiyen toprak kaybeden Osmanlı Devleti, artık dengi bulunmayan süper bir güç olmadığı gibi hâkimiyet sahasını ve varlığını kendi gücü ile koruyabilen bir devlet de değildi. Osmanlı Devleti, bir yandan 19. yüzyılda girdiği ve kaybettiği savaşların yaralarını sarmaya çalışırken bir yandan da gayr-ı Müslim tebaanın isyanlarıyla uğraşıyordu. Gayr-ı Müslimler bağımsızlık talepleriyle isyan ederlerken büyük devletler bu durumu kendi çıkarları için kullanmakta gecikmemişler, Osmanlı tebaası olan gayr-ı Müslimler lehinde reformlar yapılmasını istemeye başlamışlardır. Artık bu yüzyılda Osmanlı Devleti yabancı devletlerin siyasi müdahalelerine açık hale gelmiştir. Mesele, Avrupalı büyük devletlerin tahrik ve destekleriyle Osmanlı ülkesinde yaşayan gayr-ı Müslim unsurların bağımsız ulus-devletlerini kurmalarıyla sınırlı kalmayacak, ortaya çıkan bu devletler/devletçikler devam eden süreçte hamilerinin politikaları ekseninde Osmanlı Devleti'nin parçalanması ve tasfiyesinde önemli bir rol üstleneceklerdir. Nitekim emperyalist devletlerin menfaatleri ile gayr-ı Türk unsurların emelleri birleşince mesele ulus-devletlerin kurulması yönündeki tarihi süreç olmaktan çıkmış ve kısa bir sürede Türk varlığının sistemli imhasına dönüşmüştür. Osmanlı Devleti, 93 Harbi (1977-78 Osmanlı-Rus Harbi), Trablusgarp Harbi (1911-12 Osmanlı-İtalya Harbi) ve Balkan

Mustafa Turan*

* Prof. Dr. Turan, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nde öğretim üyesidir. ORCID: 0000-0001-5676-5043

1- David Fromkin, *Barişa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922*, İstanbul, 1989, s.10..

Harpieri (1912-13) sonunda büyük acılarla Avrupa topraklarından çekilmek zorunda kalmıştı. Bu arada emperyalist devletlerin çıkarları da çatışmaya başlamış ve dünya büyük bir savaşa sürüklenmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti, coğrafi mevkiinin taşıdığı önem ve asırlardan beri kendisi için beslenen ihtiraslar sebebiyle bu tarihte oluşan gruplaşmada tarafsız kalamamış ve Almanya'nın yanında Birinci Dünya Harbi'ne girmek zorunda kalmıştır².

Anlaşılabileceği gibi kendisini parçalamak ve paylaşmak isteyen büyük devletlerin yürüttükleri politikalar sonunda Osmanlı Devleti, dünya savaşına sürüklenmiştir. Dört yıl süren ve neredeyse bütün toprakları üzerinde cereyan eden Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti mütareke istemek zorunda kalmıştır. Artık kaybeden Osmanlı Devleti'nin İtilâf Devletlerince tasfiyesine ve paylaşılmasına girişilecektir. Bu aşamada Türkler lehine siyasi bir çözümünden bahsetmek mümkün değildir. Artık Türk milletinin ve devletin varlığına son verecek şartlar oluşmuştur. Bu aşamada maddi, askeri ve siyasi üstünlüğü tam olarak elde eden galip devletlerin Türk varlığının devamına imkân bırakmayacakları anlaşılıyordu. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasının hukuken nasıl gerçekleştirileceği ve hangi esaslar üzerinden hareket edileceği meselesi Paris'te toplanan konferansın ana konularından birisi olacaktır.

Esasen 1815'de Viyana Kongresi'nde uzlaşan ve yeni bir dünya düzeni kurmaya girişen Batılı büyük devletler (İtilaf Devletleri), Birinci Dünya Savaşı devam ederken aralarında bazı gizli anlaşmalar yapmak suretiyle Osmanlı ülkesinin dostça paylaşımı konusunda anlaşmışlardı. 1915 yılında

İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Boğazların Rusya'ya verilmesini ihtiva eden İstanbul (Boğazlar) Anlaşması imzalanmıştı. Yine 1915 tarihinde Fransa, İngiltere ve Rusya arasında On iki ada, Antalya ve çevresini İtalya'ya bırakılmasını ihtiva eden Londra Anlaşması imzalanmış; bu anlaşmadan sonra İtalya, İtilaf devletleri yanında savaşa girmeyi kabul etmişti. 1916 yılında İngiltere ve Fransa arasında Türkiye'nin Orta Doğu topraklarının paylaşılmasını ihtiva eden Sykes-Picot Anlaşması; aynı yıl İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Petrograd Protokolü imzalanmış; Rusya, Trabzon'a kadar Doğu Karadeniz kıyıları ile Erzurum, Van ve Bitlis'in kendisine verilmesi karşılığında diğer Osmanlı topraklarının İngiltere ve Fransa arasında Sykes-Picot Anlaşması'na göre paylaşılmasını kabul etmişti. 1916 tarihinde İngiltere ile Hicaz Emiri Şerif Hüseyin arasında bağımsız Arap devletinin tanınacağını ihtiva eden Mac-Mahon Anlaşması imzalanmış, bu anlaşmadan hemen sonra Araplar Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmişlerdi. İngiltere, Fransa ve İtalya arasında 17 Nisan 1917 tarihinde Saint-Jean de Maurienne Anlaşması imzalanmış, Antalya, Menteşe (Muğla) Sancağı, Konya'nın büyük bir kısmı, İzmir ve kuzeyi İtalya'ya bırakılmıştır. Ancak Rusya'da Bolşevik ihtilalinin çıkması ve iç karışıklıklar sebebiyle bu antlaşma Rusya tarafından imzalanmamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki günlerde İtilaf Devletleri, bütün harp boyunca Osmanlı Devleti'nin paylaşılması konusunda aralarında yaptıkları gizli anlaşmaların uygulamasını sağlamak isteyeceklerdir.

Rusya'nın, Birinci Dünya Savaşı devam ederken savaştan çekilmesinden sonra, Fransa'yı hemen her isteğine razı ederek, Şark Meselesi'ni³ tek başına çözme şansına

2- Bu konuda bkz. Mustafa Turan, "Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Osmanlı Devleti'nin Tasfiyesi" *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. XXIX, Prof. Dr. Reşat Genç Özel Sayısı (Temmuz 2009), Ankara, s.1070 vd.

3- 1814'de toplanan Viyana Kongresi'nde ilk defa zikredilen Şark Meselesi tabiri Osmanlı Devleti'ndeki gayr-ı Müslim tebaanın himayesi için kullanılmışsa da zamanla daha geniş bir

sahip olan İngiltere, 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti ile müttefikleri adına tek başına ateşkes imzalayarak, bütün isteklerini dikte ettirmeyi başarmıştır. İtilaf Devletlerinin lideri durumundaki İngiltere, mütarekeden sonra da liderlik vasfını devam ettirecek, Türk topraklarının geleceği ve paylaşılması konusunda söz sahibi olacaktır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Yakın Doğu'nun yeniden tanzimi ve statükonun hukuken sağlanması ise Osmanlı topraklarının paylaşılması üzerine savaş sırasında yapılan gizli anlaşmalara dayandırılmak istenecekse de galip devletlerin menfaatleri ve geleceğe matuf hesapları, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'ın uluslararası ilişkilerin hangi esaslar üzerinden düzenleneceğini belirleyen 8 Ocak 1918 tarihinde ilan ettiği ilkelerle örtüşmüyordu.

Paris Konferansı ve İzmir'in geleceği konusunda verilen karar

Savaş sonrası durumu görüşmek ve kalıcı barışı sağlamak üzere 18 Ocak 1919 tarihinde Paris Konferansı'nda toplanan galip devletler, Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan devletler ile antlaşmalar imzalanmış, Osmanlı Devleti ile yapılacak antlaşma ise en sona bırakılmıştır. Sevr Antlaşması'nın mütarekeden neredeyse iki yıl sonra imzalanması Os-

manlı mirasının büyüklüğü ve paylaşılmasının çok da kolay olmadığını gösteriyordu.

Galip devletlerin, Osmanlı mirası üzerinde anlaşmakta güçlük çektikleri asıl mesele, 1917 yılında imzaladıkları St. Jean de Maurienne Anlaşması ile İtalya'ya bırakılacak topraklar olmuştur. Akdeniz'i kontrol edecek kuvvetli bir İtalya, İngiltere ve Fransa için önemli bir tehdit oluşturabilirdi.

Yapılan gizli anlaşmaların hiçbirisinde adı dahi geçmemesine rağmen Yunanistan'a, Türklere karşı savaşa katılma bedeli olarak İzmir ve civarı vaat edilmişti. Bu vaadin arkasında İngilizlerin hesapları göz ardı edilemez. Zira Paris'te görüşmeler devam ederken başlamış olan Türk direnişi İngiltere'yi tedirgin etmişti. Lloyd George muhtemel bir Türk başarısının başta sömürgelerinde olmak üzere Müslüman halklar üzerinde yapacağı etkiyi düşünerek Türklerin kesin olarak yenilmeleri ve teslim olmalarını istiyordu. Halife de İngilizlerin kontrolünde olmalıydı. İngiltere'nin 18. yüzyıldan beri sömürgelelerinde uyguladığı politika şimdi de geçerliydi. İstenilen sonuç alınamaz ise kaba kuvvete ve askeri müdahaleye başvurulmalıydı. Asiller er-geç İngiliz gücüne boyun eğeceklerdi⁴. İngiltere'nin bu politikası için yegâne unsur Yunanistan gözüktüyordu. Bununla birlikte hem Yunanistan'ın askeri gücünden, hem de Türkiye'nin gerçekten tükenmiş olup olmadığından kuşku duymaktaydılar. İngiliz Genel Kurmayı, Yunanistan'ın Anadolu ile ilgili talepleri konusunda Yunanların işgale kalkışmasının sürekli tedirginlik yaratacağı ve büyük ihtimalle Türklerin o toprakları yeniden ele geçirmek için harekete geçeceklerini düşünüyordu⁵.

Yapılan bu teklifi, Yunan Megali İdeası⁶

anlam kazanmış, Avrupa büyük devletlerinin Osmanlı Devleti'ni iktisadi, siyasi nüfuz ve hükmü altına almak veya sebepler ihdas ederek parçalamak ve Osmanlı idaresinde yaşayan muhtelif milletlerin bağımsızlıklarını sağlamak istemelerinden kaynaklanan tarihi meselelerin tümüne Şark Meselesi denilmiştir. Bkz. Cevdet Küçük, "Şark Meselesi Hakkında Önemli bir Vesika", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Ord.Prof.Dr. İ Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, İstanbul, 1979, s.607; Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, Ankara, 1986, s.7 vd.; Raif Karadağ, *Şark Meselesi*, İstanbul, Tarihsiz, s. 5 vd.; Bayram Kodaman, *Şark Meselesi İşığı Altında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası*, İstanbul, 1983, s.162 vd.

4- Berthe George-Gaulis, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*, İstanbul, 1981, s.41.

5- Margaret McMillian, *Paris 1919*, (Çeviren Belkıs Dışbudak), Ankara 2001, s. 348.

6- Yunan Megali İdeası'nda Bizans İmparatorluğu'nun Yunanlılık bünyesinde diriltilmesi,

(Büyük Ülküsü) açısından büyük bir fırsat olarak gören Yunan Başbakanı Venizelos, Dünya Savaşı'nın başından beri İtilaf devletlerinin yanında savaşa girmek taraftarıydı. Savaşı Almanya'nın kazanacağına inanan Yunanistan Kralı Konstantin ise tarafsız kalmanın daha güvenli olduğunu düşünüyordu. Kralı Konstantin ile Venizelos arasındaki anlaşmazlık Yunanistan'da ciddi bir bunalıma yol açmış, Venizelos, 26 Ağustos 1916'da İngiltere'nin desteği ile Selanik'te kendi hükümetini kurduğunu açıklamıştır. Venizelos, 27 Haziran 1917'de İngiltere'nin destek ve teşvikiyle Kral'ı devirerek iktidarı ele geçirmiş ve milli bölünme olarak adlandırılan dönem son bulmuştur. Venizelos iktidara geldikten hemen sonra Yunanistan'ı İtilaf Devletleri yanında savaşa sokmuştur⁷.

Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'nda müttefiklerine fazlaca bir katkısı olmamışsa da Venizelos'un ne pahasına olursa olsun Yunanistan'ın İtilaf Devletlerinin safında savaşa girmesi konusundaki kararlılığı ve gayretleri İngiltere nezdinde Yunanistan'ı tabii ve faydalı bir müttefik haline getirmişti. Bununla birlikte 1915 yılı başında Yunanistan'a Batı Anadolu'da toprak verilmesi vaadi, savaşa girmesi şartına bağlı olup Yunanistan'ın bu şartı yerine getirememesi, Paris Konferansı'nda Venizelos'un beklentilerini boşa çıkarabilirdi. Venizelos, Batı

Anadolu'nun Yunanistan'a verilmemesi halinde İtilaf Devletleri'nin uğrunda savaşmış oldukları prensiplerin çiğnenmiş olacağını ifade ile gerekçesini Wilson ilkelerinin 12. Maddesinde geçen "...Türk egemenliği altında bulunan diğer unsurlara özerk bir gelişme için tam ve engelsiz bir fırsatın sağlanması..." hükmüne dayandıracaktır. Ona göre Batı Anadolu Antik Avrupa medeniyetinin doğduğu yerd ve buradaki nüfus kesafeti Yunanlıların/Rumların lehine idi. Bu itibarla Wilson prensipleri esasında düşünülürse Batı Anadolu'da İzmir başta olmak üzere tatmin edici bir coğrafyanın Yunanistan'a verilmesi devletlerarası hukukun da gereği idi⁸. Venizelos 3 Şubat 1919'da Paris Konferansı'nda Arnavutluk'un güney bölgesini, Kuzey Epir olarak adlandırılan bölge ile Trakya'yı, birkaç adayı ve Anadolu'dan da Marmara'nın güney sahilinin ortasından yaklaşık 400 mil güneye, İzmir'e inen kesime kadar Yunanistan'a verilmesini istemiştir. Aynı zamanda Yunanistan'ın İstanbul'u istemediğine özellikle dikkat çekmiştir⁹.

İtalya ise İtilaf Devletleri ile yapmış olduğu anlaşmalarda kendisine vaat edilen yerleri, herhangi etnik bir esasa dayanmaksızın almak istiyordu¹⁰. Bu itibarla da İtalya'nın toprak talepleri Wilson ilkelerine de uygun değildi. Neticede İtalya'nın Akdeniz'de kendileri için tehlikeli olabilecek nüfuzunu engellemeyi düşünen İngiltere ile Fransa, bu anlaşmaya Rusya'nın imza atmamasını hukuki gerekçe olarak göstermişler ve 14 Ekim 1918 tarihinde anlaşmanın hükümsüz olduğunu açıklamışlardır.

5 Şubat 1919 tarihinde Yunanistan'ın arazi isteklerini incelemek üzere bir komisyon

Anadolu'nun Elenleştirilmesi, Balkanlar ve Anadolu'da Türk hâkimiyetine son verilmesi temel hedef olarak gösterilmiştir. Bu konuda bkz. Michael Llewellyn Smith, *Anadolu Üzerindeki Göz*, (Çeviren. Halim İnal), İstanbul, 1978, s. 9 vd.; Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Ankara, 1988, s. 29 vd.

7- Gürhan Yellice, "Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XVI, S.32 (2016-Bahar), s.235; Bu konuda ayrıca bkz. Murat Köylü, "Yunan Siyasi Tarihinde Siyasal Çalkantıların (1909- 1922) İstiklal Harbine Etkisi", *Toros Üniversitesi, İktisadi, İdari, Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C.II, S. 4, (Aralık, 2015, Mersin), s.31 vd.

8- Hasan Demirhan, "Paris Barış Konferansı'nda (1919) Yunanistan'ın Toprak Talepleri ve Batı Anadolu'nun İşgal Kararının Alınması", *Asia Minor Studies International Journal of Social Sciences*, C.VII, S. 2, Temmuz 2019, s.210-212

9- McMillian, a.g.e., s. 345.

10- Demirhan, "Paris Barış Konferansı'nda...", s.215

kurulmuş, komisyon 30 Mart 1919 tarihinde İzmir bölgesinin Yunanistan'a bırakılmasını tavsiye etmiştir. Söz konusu komisyonun hazırlayacağı rapora itibar etmeyeceği anlaşılan İtalya, 21 Mart 1919'da konferansta, Antalya'yı işgal etmek taleplerine de bekle-dikleri desteği alamamışlardı. Bunun üzerine Paris Konferansı'ndan bağımsız hareket etmek kararıyla İtalya burada asayişin olmadığı gerekçesiyle 28 Mart 1919'da Antalya'yı işgal etmiştir¹¹. İtalya'nın Antalya'yı işgali, St. Jean de Maurienne Anlaşması'nın geçerli olduğu iddiasına istinaden kararlılığını göstermek amacına matuf görünüyordu. İngiltere ve Fransa'nın Antalya'nın işgali karşısında sessiz kalmalarına rağmen İtalya'nın, İzmir'in işgaline cesaret edemediği anlaşılmaktadır. Yüksek Konsey'in diğer üyeleri arasında ilişkilerin gerilmesi üzerine İtalyan temsilciler 24 Nisan 1919'da konferansı terk etmiştir. St. Jean de Maurienne Anlaşması ile elde ettiği kazanımlarından vaz geçmek istemeyen ve konferansta alınacak olan kararları dikkate almayacak gibi görünen İtalyanlar, 24-25 Nisan 1919'da Konya'yı işgal etmişler, Fethiye'ye asker çıkararak Eğridir'e yönelmişlerdir¹².

İtalyanların Anadolu'da işgalleri devam ederken 6 Mayıs 1919 günü toplanan Yüksek Konsey'de İtalyanların Anadolu'daki işgallerinin durdurulması gerektiğini ifade eden Lloyd George, Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki Yunanlı/Rumları korumak için İzmir'e asker çıkarmasını teklif etmiştir. İtalyanların St. Jean de Maurienne Anlaşması'na dayanarak zorluk çıkaracağı düşünülmesine rağmen Lloyd George'un teklifi desteklenmiş ve böylece İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesine izin verilmiştir. İşgalin gerekçesi de Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesi olacaktır. 12 Mayıs 1919 tarihinde

yapılan toplantıda Yunanlıların İzmir'e asker çıkaracakları İtalya'ya bildirilmiş, İtalyan Başbakanı Orlando da bu kararı kabul etmek zorunda kalmıştır¹³. Bu karara rağmen İtalyanlar, İzmir'in işgaline teşebbüs edememişlerse de Anadolu'daki işgallerine devam etmişlerdir. 11 Mayıs'ta Bodrum'u, Marmaris ve Fethiye'yi, 14 Mayıs'ta Kuşadası ve Selçuk istasyonunu işgal eden İtalyanlar, İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgalinden sonra da 16 Mayıs 1919'da Güllük'e asker çıkarmışlar, 2 Haziran'da Milas'ı, 5 Haziran'da Çine ve 28 Haziran'da Burdur'u işgal etmişlerdir. Son olarak Muğla da İtalyan askerleri tarafından 23 Temmuz'da işgal edilmiştir¹⁴.

İtalya ve Yunanistan'ın toprak talepleri/hâkimiyet iddiaları üzerine yaşanan karmaşa ile İngiltere ve Fransa'nın kendi menfaatleri istikametinde yürüttükleri siyaset, Paris Konferansı'nda Yunanistan'a bırakılacak olan arazinin sınırlarını müphem bir hale getirmiştir. Gerek 1915'de İzmir ve civarının vaat edilmesi şartını Yunanistan'ın yerine getiremediği kanaati gerekse 12 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin Anadolu topraklarının paylaşılması anlamına gelmeyeceği yönünde İtalya'ya bildirilen ifadede anlaşılabileceği gibi Yunanistan'ın kazancı, işgallerden sonra göstereceği askeri ve diplomatik başarıya bırakılmış gözükmemektedir.

İzmir'in işgali kararı ve Türk makamlarının tutumu

Paris Konferansı'nda İzmir'in işgali izni alan Yunanistan vakit kaybetmeden harekete geçmiştir. Önce mütareke ahkâmına uygun olarak İngiliz Visamirali Calthorpe

11- Mevlüt Çelebi, "Milli Mücadelede İtalyan İşgalleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.IX, S.26, (Ankara, 1993), s. 396-397

12- Demirhan, "Paris Barış Konferansı'nda...", s.216

13- Hasan Demirhan, "Yunanistan'ın İzmir'i İşgalinde İngiltere'nin Rolü", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XVIII, S. 4, 2019, s.1531

14- Mevlüt Çelebi, "Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz 2008 S. 21, s. 82-83.

tarafından 14 Mayıs 1919 günü sabahleyin 17. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa ile İzmir Valisi İzzet Bey'e birer nota verilerek İzmir istihkâmları ile müdafaa tedbirlerini haiz arazinin, mütarekenin 7. maddesine dayanarak İtilaf Devletleri'nce işgal edileceği bildirilmiştir. Ali Nadir Paşa hemen Harbiye Nazırı Şakir Paşa'yı arayarak Amiral Calthorpe'dan İzmir'in işgal edileceğine ve durumun Hükümet'e bildirildiğine dair bir nota aldığını bildirmiştir¹⁵. Şakir Paşa da Ali Nadir Paşa'ya işgal hakkında bilgilerinin olmadığını ancak işgalin mütareke hükümlerine uygun olduğunu ifade ile gereğinin yapılmasını istemiştir. Ali Nadir Paşa bu işgalin Yunan işgaliyle sonuçlanacağı söylentilerinin olduğunu belirtmesi üzerine de Şakir Paşa bu gibi söylentilere önem vermemelerini söylemiştir¹⁶. Oysa aynı gün Amiral Webb tarafından Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya da bir nota verilerek, Paris Konferansı kararına göre İzmir istihkâmlarının İtilâf kuvvetleri tarafından işgal edileceği bildirilmiştir.

Daha sonra Amiral Calthorpe, Ali Nadir Paşa'ya ikinci bir nota¹⁷ vermiş ve İzmir'in Müttefik devletler adına Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceğini bildirmiş, şehirde gereken güvenlik tedbirlerinin alınmasını, bütün askerin Kışla'da bulundurulmasını ve işgalden sonra da Yunan kumandanının arzusuna göre hareket edilmesini istemiştir. Amiral Calthorpe, vermiş olduğu bu notasına "Düvel-i muazzama donanmasının nazar-ı dikkate alınması" ifadesini ilave etmeyi de ihmal etmemiştir. Ali Nadir Paşa, durumu yine Harbiye Nezareti'ne bildirdiği

gibi verilen notaya uygun bir tebligat yaparak asayişin korunmasını istemiştir. Ali Nadir Paşa, birliklere vermiş olduğu emirde 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunan kuvvetlerince işgal edileceğini belirttikten sonra esef verici olayların vuku bulmaması için bütün kıtaların askeri garnizonda kalacaklarını, çıkacak kıtalar ile askerlerimiz arasında vuku bulacak en ufak bir hadisenin birçok esef verici olaylara sebebiyet vereceği muhakkak bulunduğu için sükûnetin korunmasını istemiştir. Bu arada Lloyd George da, Amiral Calthorpe'a, Yunan çıkarmasının güvenliğini sağlamak emrini vermiştir¹⁸.

Bu bilgilerden anlaşılan odur ki, Türk makamlarına önce İzmir'in İtilaf devletlerince işgal edileceği, sonra da İtilaf devletleri adına Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceği bildirilmek suretiyle Türklerin herhangi bir direniş göstermesinin önüne geçilmiş oluyordu. Ayrıca 14 Mayıs gecesi, Türklerin ertesi günü yapılacak işgale karşı direnme hislerini sarsmak amacıyla Türk mahallelerindeki evlere Rumlar tarafından baskınlar yapılmış, silah ve malzeme aranmıştır. Bu gelişmelere mukabil İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceğinin öğrenilmesi üzerine çoğunluğu Türk Ocaklı gençler olmak üzere bir grup İzmir Valisi İzzet Bey'e ve 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'ya giderek düşmana karşı direnmek için kendilerine silah verilmesini istemişlerse de bu istekleri kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Düşmana karşı direnmek için eli silah tutanların Ödemiş taraflarına çekilmesi ve Kışla'da bulunan silahların elde edilmesine çalışılması kararlaştırılmışsa da bu karardan bir sonuç alınamayacaktır. Bu teşebbüsten sonra İzmir Redd-i İlhak Heyeti'nce 14/15 Mayıs gecesi bir miting düzenlediğini görmekteyiz. Redd-i İlhak Heyeti'nce "Ey bedbaht Türk" diye başlayan bir beyanname bastırılarak halka dağıtılmıştır. Yahudi Maşatlığı'nda (Bahri Baba

15- Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi, İzmir, Aydın, Manisa, Denizli, 1919-1923*, 4. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2018, EK.7, s.401-405.

16- Mustafa Turan, "İzmir'in İşgali Üzerine", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XII, S.36, (Kasım 1996), s. 744.

17- Notanın asıl metni için bkz. Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, (Çeviren. Cemal Köprülü), 2. Baskı, TTK Yayını, Ankara, 1991, s.265-266

18- Mustafa Turan, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali (15 Mayıs 1919)", *Türkler*, C.XV, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s.757.

Parkı'nda) toplanan 3-5 bin civarındaki halk, ateşler yakmış, tekbirler getirerek Yunan işgalini protesto etmiştir¹⁹.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi mütarekenin üzerinden altı aydan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen İzmir'in muhakkak görülen işgali ihtimaline karşı bir tedbir alınmadığı ve direnişin ciddi olarak düşünülmediği anlaşılmaktadır. Mütarekeyi imzalayan İstanbul yönetiminin işgaller karşısında herhangi bir direnişi düşünmesi zaten beklenemez. Muhtemelen işgallerin mütareke hükümlerine uygun olarak yapıyor olduğu veya olacağı düşünülmüştür. Bu sebeple İzmir'in 14 Mayıs 1919 tarihinde müttefik devletlerce müstareken işgali, mütareke hükümlerine uygun ve meşru telakki edilmiştir. Zira bu işgalde de mütarekenin meşhur 7. maddesi gerekçe olacak ve sadece İzmir istihkâmları işgal edilecektir. Burada temel endişenin 14 Mayıs'taki işgalde Yunanistan'ın yer alabileceği ihtimalidir. Daha Anadolu'da işgaller başlamadan önce ve işgaller başladıktan sonra yapılacak işgallerde, Yunan kuvvetlerinin bulunmaması veya daha önceden diğer devletler tarafından asayiş sağlandıktan sonra Yunan kuvvetlerinin gelmesi yönündeki istekler dikkate alınmamış ve sonuçsuz bırakılmıştı. 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'un işgalinde olduğu gibi 14 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalinde de Müttefik kuvvetler içinde Yunan askerleri de yer almıştır. Mütarekede İzmir'in işgali, hele işgalde Yunanlıların da bulunacaklarına dair bir kaydın bulunmaması düşünülmemiş gerekçeleri ne olursa olsun müttefiklerin uygulamalarına boyun eğilmiştir. Meseleye devletlerarası hukuk açısından bakılırsa müttefik devletler safında yer alan Yunanistan'ın diğer devletler gibi işgallere katılması meşru sayılacaktır. Asıl endişe Amiral Calthorpe'un ikinci notasında bildirdiği İzmir'in müttefik devletler adına Yunanlılar tarafından işgal edileceği hususudur ki, bu inisiyatif de mütare-

reke hükümlerine aykırı değildir. Tabiatıyla bu karar İzmir'in Türklerden alınıp Yunanlılara verileceği kanaatini kuvvetlendiriyordu.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali kararı karşısında İstanbul Hükümeti, İtilaf Devletleri komiserlerine bir nota vermiş, İzmir'in İtilaf Devletleri tarafından işgali konusunda Paris Konferansı kararına muhalefet etmeyeceğini, ancak Osmanlı Devleti'nin hiçbir parçasının ırk, tarih ve coğrafya açısından Yunanistan ile hiçbir alakasının olmadığını ifade ile işgale Yunanistan'ın katılmasını protesto etmiştir²⁰. Bu cılız protesto dışında hiçbir teşebbüs gücü kalmayan Osmanlı yönetiminin İzmir'in doğrudan Yunanlılar tarafından işgal edileceği bildirildiği zaman da etkili bir tepki göstermesi ve teşebbüste bulunması zaten beklenemezdi.

İzmir'in Yunan kuvvetlerince işgali

Siyaseten bu gelişmeler yaşanırken 15 Mayıs 1919 sabahı, Yunan askeri birliğinin Punto (Alsancak) iskelesinden karaya çıkmasıyla İzmir'in işgali başlamıştır.

Yunan İşgal Komutanı Zafiriu, işgalden sonra 23 Mayıs 1919 tarihinde bir beyanname²¹ yayımlamıştır. Beyannamede Zafiriu, Müttefiklerin oluruyla/izniyle İzmir ve civarının işgal edildiğini, işgalden maksadın mevcut kanunların korunması suretiyle bütün halkın ahalinin rahatının temini olduğunu, bütün memurlarının görevlerini yapmaları konusunda Yunan kuvvetlerinden her an yardım isteyebileceklerini, askerin kendilerine saygılı davranacağını, kumandanlığın kapısının her zaman arz olunacak şikâyetlere açık olacağını, herkesin sükunetle işiyle gücüyle meşgul olmasını ve vatanları hakkında mütareke devletlerince verilecek kararı itimatla beklemelerini tavsiye ediyordu. Daha sonra yayımlanan beyannamelerin hepsinde

20- Celal Bayar, *Ben De Yazdım*, C.VI, İstanbul, 1968, s. 2000, Belge no:105.

21- Beyanname için bkz. Turan, *Yunan Mezalimi*, Ek 6, s. 400

19- Turan, *Yunan Mezalimi*, s. 258

İzmir'i işgalden maksadın sadece bir kontrol görevinden ibaret olduğu, hükümetin ve Osmanlı hâkimiyetinin baki olduğu söylenecektir.

İşgal günü rıhtımdaki bütün binalar Yunan bayraklarıyla donatılmıştı. Elleri çiçekler ve bayraklarla dolu Rum kızlarının üzerlerinde de mavi-beyaz kumaştan dikilmiş elbiseler vardı. Rumlar sevinçten sarmaş dolaş sokaklarda dans ediyorlardı²². Yunan askerlerini karşılamak amacıyla Kordonboyu'na toplanan yerli Rumlar, ellerindeki Yunan bayraklarını sallıyorlar, "Zito Venizelos" diye bağırıyorlar ve büyük bir tezahüratla Yunan askerlerini selamlıyorlardı. Bandolar, Yunan milli marşını çalıyor, vapurlar ve fabrikalar sürekli düdük öttürüyor, başta Aya Fotini olmak üzere kiliselerin çanları da durmadan çalıyordu. Bandolar da Yunan milli marşını çalmaktaydılar²³. İzmir Rum Metropolit Hrisostomos Efendi ve rahipler diz çökmüş, ağlayarak ve ilahiler söyleyerek Yunan bayraklarını öpüyorlardı²⁴. Metropolit Hrisostomos, Albay Zafiriü'ya gelerek "Hoş geldiniz" dedikten sonra, Yunan milletin 3000 yıllık bir ayrılıktan sonra ve buradaki ırkdaşlarını Türklerin zulmünden ve esaretten kurtardıklarından dolayı Tanrı'ya minnet ve şükranlarını sunmuş ve sevinç gözyaşları içinde gelenleri takdis etmiştir. Takdis merasimi bittikten sonra Yunan askerleri yürüyüşe geçmiştir. Askerlerin önünde Rum gençlerinde n bir grup ve bu grubun başında bir Rum palikaryası, bayrak taşıyarak Yunan işgal kuvvetlerine öncülük ediyordu. Metropolit Hrisostomos da bu grubun başında gidenlerdendi²⁵.

22- Ömer Sami Coşar, *İstiklâl Harbi Gazetesi*, 16 Mayıs 1919.

23- Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, C.I, Ankara, 1959, s.76; Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul, 1970, s 10.

24- Bayar, *a.g.e.*, C. VI, s. 1793.

25- Asaf Gökbilgin, *Milli Mücadelede Aydın*, Aydın, 1964, s.77

Yunan işgali başladıktan sonra olaylar özetle şöyle gelişmiştir:

İşgal kuvvetleri, Kışla Meydanı'ndaki saat kulesinin önünde, Kışlayı ve Hükümet Konağını işgal etmek üzere iki kola ayrıldı. Önde atlı bir tabur komutanı ve onun arkasında Yunan bayrağı taşıyan küçük rütbeli bir subayı takip ederek rıhtım boyu yoluyla Kışla önüne gelmekte olan Evzon Taburu, etrafında birçok Rum kadın ve çocuğu ile ellerinde tabancaları bulunan Rum gazetecileri ve Megali İdea Cemiyeti azasından bazı kişiler olduğu halde Kışla'ya ulaşmıştır. Evzon Taburu'nun etrafını kuşatan yerli Rumlar "Zito Venizelos" diye bağırıyorlar ve Rumca tezahüratta bulunuyorlardı.

Yunan Evzon Bölüğü, Kışla önüne ulaştığı sırada bir el silâh atılmıştır. Atılan silâh ile bayrağı taşıyan Yunan askeri yere serilmiş, Yunan askerleri, panik içinde kaçmaya başlamışlardır. Kısa bir süre sonra toparlanan Yunan askerleri, Kışla'ya ateş açtılar. İlk anda, Kışla'nın nizamiye kapısında nöbet bekleyen ve görevlerinden ayrılmamaları emrini almış olan erlerden birkaçı şehit olmuştur. Yunan askerleri, olay yerinde bulunan ve kaçamayan halk üzerine de ateş açtılar. Olay yerinde bulunanlardan pek çoğu öldürülmüş ve yaralanmıştır. Herhangi bir karşılık verilmediği halde Kışla, yarım saatten fazla süren ateşe maruz kalmıştır. Kışla'dan ateş edilmediğini anlatmak için değneğin ucuna beyaz bir mendil bağlanarak dışarıya gösterilmeye çalışılmıştır. Ateş sırasında yaralanan ve şehit olan subaylar olmuştur. Ateşin kesilmediğini gören 17. Kolordu Kumandanı Ali Nâdir Paşa, sırığa bağlanan beyaz bayrağı eline alarak, 56. Fırka Kumandanı Yarbay Hürrem Bey, Erkân-ı Harp Reisi (Kurmay Başkanı) Abdülhamid Bey, Askerlik Dairesi Başkanı Albay Süleyman Fethi Bey, diğer subaylar ve askerlerle birlikte Kışla'dan çıktılar. Bunun üzerine ateş kesildi.

Yunan askerleri, Osmanlı subaylarına küfürler ederek, tükürerek hakaretlerle sal-

dırdılar. Söğü ve dipçik darbeleri altında, subayların üzerleri aranmış, Türklük ve Müslümanlık alâmeti sayılan kalpak ve fesler yırtılarak ayaklar altında çiğnenmiştir. Subayların üzerlerinde bulunan para, saat, yüzük, sigara tabakası ve mendil gibi eşyaları gasp edilmiştir. Subayların formları da Yunan askerleri tarafından sökülmiştir. İzmir Kışlası'nda bulunan memur, subay ve askerlerin pek çoğu öldürölmüş, yaralanmış ve akla gelmeyen hakaretler yapılmıştır. Kışla'daki subaylar ve askerlerin bir kısmı kafilâ halinde Patris Vapuru'na, bir kısmı da Averof Zırhlısı'na sevk edildiler. Yunan askerlerinin söğü tehdidi altında Rıhtım Caddesi istikâmetine sevk olunan kafilâ, "Zito Venizelos" diye bağırmağa zorlanmıştır. Kafilâ üzerine, güzergâhta yolun iki tarafına toplanmış olan Yunan askerleri ile silahlı Rumlar tarafından ateş edilmiştir. Yerli Rum ahali de subay ve askerler üzerine hakaretlerle saldırmışlardır. Bu esnada yerli Rum ahali ve Yunan askerleri tarafından atılan kurşunlarla subay ve askerlerin birçoğu şehit olmuş, birçoğu da yaralanmıştır. Bu yürüyüş sırasında şehit, yaralı ve kayıp subaylar ve askerlerle ilgili kesin bir rakam vermek oldukça güçtür. Kimlikleri tespit edilemeyen birçok ölü ve yaralı vardır.

İkinci bir kol halinde ilerleyen Yunan işgal kıtası, etrafını büyük bir Yunan bayrağı taşıyan yerli Rumlardan oluşan bir grup sardığı halde, tahrik edici bir tezahürat ve tavır ile Hükümet binasına ulaşmış ve abluka altına alınmıştır. Yunan İşgal Kumandanlığı'nın sabah yayımladığı beyannamedeki, "mülkiye ve adliye memurlarının eskiden olduğu gibi vazifelerine devam etmeleri" kaydına güvenerek görevleri başında bulunan hükümet memurları, Valinin etrafında toplanmışlardı. Burada da beyaz bir bayrak çekmek suretiyle ateşin kesilmesine çalışılmıştır. Bunu gören Yunan Evzon askerleri içeri girerek, silâhsız ve müdafaasız Türk memurlarına saldırdılar; Türkçe ve Rumca küfürlerle, elleri yukarı kaldırmak suretiyle hepsini dışarı çıkardılar. Bu esnada söğü ve dipçik darbeleriyle birçok

kimse yaralanmıştır. Fes ve kalpakları söğü ucu ile başlarından alınmış ve bu sebeple birçoğu başından ve yüzünden yaralanmıştır. Orada bulunan Rumlar da odunlarla bu saldırılara katılmışlardır.

Hükümet Konağı'ndan alınan Vali İzzet Bey ile memurları elleri yukarıda "Zito Venizelos" diye bağırarak Kışla'nın önüne getirmişlerdir. Kışla ve Hükümet Konağı'ndan toplanan subaylar ve memurlar, Pasaport'a gelinceye kadar güzergâhtaki Rumlar ile evlerindeki balkonlarda bulunan Rum kadınları tarafından ellerine geçen taş, toprak ve kiremit parçaları üzerlerine atılmak suretiyle hakarete maruz kalmışlardır. Bir kayda göre sürölen kafilânin arkasında bıraktığı yol, yüzlerce şehit ve yaralı ile dolmuştur. Yunan Kıtaatı tarafından toplanan subay, asker ve memurlar ile çeşitli mahallelerden toplanan 700'den fazla kişi Patris Vapuru'na götürölmüştür. Bu esnada kafilânin üzerine Yunan Temsilcisi'nin bulunduğı Leon Torpidosu'ndan açılan ateş sonucu pek çok kişi yaralanmış ve ölmüştür.

İzmir'de işgal sadece Kışla ve Hükümet Konağı ile sınırlı kalmamış İzmir Rüşumat Başmüdürlüğü (Vergi Dairesi) de işgal edilmiş, Başmüdür Ağâh Bey ile dairedeki memurlar, Rumların hakaretleri altında "Zito Venizelos" diye bağırılarak II. Kordon'a, Punta iskelesine getirilmişlerdir.

İşgal günü tutuklanan subaylardan bir kısmı peyderpey serbest bırakılmışlarsa da birçoğu Ağustos ayına kadar tutuklu kalmıştır. Tutuklananlardan esir olarak 230 kişi denizden İstanbul ve Mudanya'ya sevk edilmiştir. Bir kayda göre 17. Kolordu'nun mevcudunu oluşturan 88 subay ve 950 erden oluşan ilk kafilâ Mudanya'ya sevk edilmiştir. Kışla'da tutuklanan bazı subaylar da İtalyan bandıralı Oterya Vapuru ile İstanbul'a götürölmüşlerdir.

İşgalin ilk gününde Yunanlılarla yerli Rumlar tarafından basılan birçok Türk evinde kızların, kadınların ırzlarına tecavüz

edilmiştir. Bunlar arasında üzüntüsünden intihar edenler olmuştur. Pek çok subayın parası ve kıymetli eşyaları gasp edilmiş, sivil ve askeri bütün dairelerin kasaları kırılmış ve içlerinde bulunan paralara el konulmuştur. İzmir'in işgaliyle birlikte sıkıyönetim rejimi uygulanmaya başlanmıştır. İşgal Kuvvetleri Komutanı Albay Zafiriu, 16 Mayıs 1919 tarihinde yayımladığı beyanname ile işgal sebebiyle meydana gelen olaylardan sonra asayişin sağlandığını, halkın ve memurların işleri başına dönmelerini, işgalden itibaren ilan edilmiş olan Örfi İdare hükümlerine uygun hareket etmelerini istemekte ve herhangi bir cebre maruz kalacak olanların her zaman müracaat edebileceğini ve kusuru görülenlerin adalet dairesinde cezalandırılacaklarını duyurmaktaydı.

İzmir ve civarında Yunan askerleriyle silahlı Rumların, birçok Türk evlerini, silah aramak bahanesiyle basmaları bazı olaylara yol açtığından, Yunan Siyasi Komiserliği, silahlar konusunda aldığı kararları ilan etmiştir. Buna göre, bütün halkın evlerinde bulunan harp tüfeklerini teslim etmesi zorunlu tutulmuş, teslim edenlerin evlerine arama yapılmayacağı açıklanmıştır. Özel durumlarda Türk evlerinde yine arama yapılabileceği ve aramaya bir Osmanlı polisinin de katılacağı ifade edilmiştir. İzmir'de Yunan işgalinin başladığı andan itibaren İzmir'le haberleşme kesilmiş, Postahane işgal edilmiş ve sansür konulmuştur. 15 Mayıs'taki olaylardan sonra İzmir'den çekilecek telgraflara Yunan makamları sansür koymuşlardır. Yunan işgal bölgesinde sıkıyönetimin yanı sıra bütün Türk kanunları ve mahkemeleri kaldırılmış ve yerlerine Yunan Askeri Mahkemeleri faaliyetine geçmiştir²⁶.

Sonuç

İzmir ve bölgesinin I. Dünya Harbi sırasında yapılan gizli anlaşmalarla İtalyanlara bırakılması kararlaştırılmış iken İtalya'nın Doğu Akdeniz'de güçlenmesini istemeyen İngiltere, Paris Konferansı'nda, buraların son anda da olsa I. Dünya Harbi'ne İtilaf Devletleri safında katılan sadık ve faydalı bir müttefik olarak Yunanistan'a bırakılmasının daha doğru olacağı yönündeki görüşlerini dile getirmiş ve İtalyanların şiddetli itirazlarına rağmen İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesi kararlaştırılmıştır. Paris Konferansı'nda alınan bu karar Yunanistan Başbakanı Venizelos'un bir başarısı olarak görülmüş ve Yunan Megali İdeası'nın gerçekleştirilmesi bakımından önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Venizelos bölgenin Yunanistan'a bırakılması hususunda iddialarını, Müttefiklerin aldıkları kararlara ve Wilson Prensiplerine dayandırmaya çalışmıştır. Böylece işgal, devletlerarası hukuka da uygun olacağından savaşı kaybetmiş olan Türkler tarafından da itirazsız bir şekilde kabul edilecektir. Oysa Türkler Anadolu'nun herhangi bir yerinin işgali sırasında Yunanlıların bulunmalarını istemediklerini Mondros Mütarekesi görüşmeleri sırasında dile getirdikleri gibi İzmir'in işgali kararı verildikten sonra da belirtmişlerdir. Türklerin bu konudaki görüş ve talepleri hiçbir şekilde dikkate alınmamış ve Paris Konferansı'nda alınan karara uygun olarak İzmir 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetlerince işgal edilmiştir.

İzmir'in işgali günü yaşanan olaylar sebebiyle, belgelerde ve hatıralarda İzmir'in işgali Yunan mezalimi ile birlikte anılmıştır. Tabii ki işgal günü yaşanan mezalim, sadece öldürme ve yaralamalardan ibaret değildir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali denildiği zaman, kadın ve kızlara tecavüz, yağma, yakma, tahrip, gasp, hakaret vb. korkunç zulümler akla gelmektedir. Bu olaylardan tespit edilebilenler bile Yunan işgalinin insanlık dışı bir uygulama ile gerçekleştirildiğini göstermektedir.

26- İzmir'in işgali esnasında yaşanan olaylar konusunda bkz. Turan, *Yunan Mezalimi*, s. 75 vd.; Turan, "İzmir'in Yunanlılar...", s. 756 vd.

Yunan işgali, İzmir’le sınırlı kalmamış ve kısa sürede geniş bir alana yayılmıştır. Yunanlılar, işgal ettikleri hemen her yerde, işgalleri süresince planlı bir şekilde işgal siyasetlerinin bir gereği olarak İzmir’in işgali günü yaptıkları vahşeti hep tekrar etmişlerdir. Yunanlılar tarafından gerçekleştirilen insanlık dışı eylemler Milli Mücadele başarıyla sonuçlandıktan sonra da Türk milletinin hafızasında yer ettiği gibi işgal sırasında gördükleri zulümler sebebiyle Anadolu’nun çeşitli bölgelerine göçmek/kaçmak zorunda kalan ahali büyük sıkıntılar yaşamıştır. Lozan Barış Antlaşması imzalandıktan sonra da bir yandan mübadele, bir yandan da muhacir ve mültecilere dair sıkıntılar uzun bir süre devletin uğraşmak zorunda kaldığı bir mesele olarak devam edecektir²⁷.

İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinin Milli Mücadele’nin başlaması açısından önemli bir yeri vardır. Anadolu’da Yunan işgalinin başlaması ve işgal sırasında yaşanan feci olaylar göstermektedir ki Mütareke, son derece acımasız bir şekilde uygulanacaktır. İşgal görevinin Yunanlılara verilmesi, Türk milletinin harim-i ismetine tecavüz anlamını taşımakta idi. Yunanlıların işgalleri sırasındaki icraatları İtilaf devletleri temsilcilerine iletilmiş ise de bu konuda İtilaf devletlerinin kayıtsız kaldıkları, hatta Türkleri itham eder bir tavır takındıkları görülecektir. Bu kayıtsızlık, Türk milletinin kendi hukukunu, silahlı bir mücadele ile bizatihi kendisinin gerçekleştirebileceği kanaatinin oluşmasını sağlamıştır. Bu gerçeği çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa’nın Havza’dan yayımladığı bildiride, Yunan işgalinin protesto edilmesi yönündeki istekleri de bu kanaatin bir an önce oluşması amacına yöneliktir. Nitekim İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi,

istirdadına kadar her zaman gündemde kalmış, işgal günü sabrı taştan bir Türk delikanlısının attığı ilk kurşundan itibaren Kuvâ-yı Milliye’nin gerek teşekkülü, gerekse verdiği mücadelede muharrik bir hadise olmuştur²⁸. İngiliz politikasının bir gereği olarak İzmir’in Yunanlılara bırakılması, Türk milletinin vicdanında büyük yaralar açmış kendi hukukunu ve varlığını bizzat kendisinin kurtaracağı inancı ile milli mücadele başlamıştır.

15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilen İzmir, 9 Eylül 1922 tarihinde istirdat edilmiştir. 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruz’da Türk ordusunun önünden kaçan Yunan kuvvetleri, daha önceden hazırladıkları tahrip taburları marifetiyle geçtikleri hemen her yeri yakmışlar, rastladıkları Türkleri katletmekten geri durmamışlardır. İşgalin son gününe kadar Yunan zulmü aralıksız ve planlı bir şekilde devam etmiştir. Hatta Türk ordusu girdikten sonra 13-15 Eylül tarihlerinde İzmir’de büyük bir yangın çıkmıştır²⁹.

Sonuç olarak; Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra Osmanlı Devleti’nin paylaşılması ve tasfiyesi aşamasında çok önemli bir mevki işgal eden İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, esasen İngiliz politikasının bir gereği olduğu gibi yaşanan büyük acıların müsebbibi olarak Yunanlılar ve onlara destek veren yerli Rumlar da giriştikleri Anadolu macerasından tahayyül ettikleri bir kazanç sağlayamamışlardır.

Her şeye rağmen İzmir’in işgali, Türk milletinin sabrını taşıran bir hadise olmuştur. Mustafa Kemal Paşa’nın ifade ettiği gibi Yunan işgali ile Türk milleti mütenebbih olmuş ve kendi haklarını bizatihi kendisi sağlama-

27- Bu konuda bkz. Nedim İpek, İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler, Trabzon, 2006; Kemal Arı, *Büyük Mücadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul, 2012; Nasrullah Uzman, *Türkiye’nin Mülteci ve Muhacir Politikaları (1923-1947)*, AAM yayını, Ankara, 2018.

28- İzmir’in işgalinin Kuvâ-yı Milliye’nin oluşumundaki rolü ve işgale tepkiler konusunda bkz. Turan, *Yunan Mezalimi*, s. 211 vd.

29- İzmir Yangını konusunda bkz. Mustafa Turan, “İstirdatta İzmir Büyük Yangını, 13-15 Eylül 1922”, *Nihal Atsız ve Nejdett Sançar Armağanı*, Afyon, 1995, s. 214-243.

ya karar vermiştir. İzmir'in işgali Anadolu'da büyük bir yankı ve heyecan oluşturmuş, sabrı taşan yağız bir Türk delikanlısının atmış olduğu ilk kurşun milli şuurun uyanmasını sağlamış, Kuvâ-yı Milliye'nin amil,

irade-i milliyenin hâkim kılınması inanç ve kararlılığı ile zafere giden süreç başlamıştır. Ez-cümle İzmir'in işgalinin bu yönüyle Türk Milli Mücadele'sinin başarıya ulaşmasında önemli bir yeri vardır. ■

Kaynaklar

- ARI, Kemal, *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul, 2012.
- BAYAR, Celal, *Ben De Yazdım*, C.VI, İstanbul, 1968, s. 2000.
- COŞAR, Ömer Sami, *İstiklâl Harbi Gazetesi*, 16 Mayıs 1919.
- ÇELEBİ, Mevlüt, "Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz 2008, S. 21.
- ÇELEBİ, Mevlüt, "Milli Mücadelede İtalyan İşgalleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.IX, S.26, (Ankara, 1993)
- DEMİRHAN, Hasan, "Paris Barış Konferansı'nda (1919) Yunanistan'ın Toprak Talepleri ve Batı Anadolu'nun İşgal Kararının Alınması", *Asia Minor Studies International Journal of Social Sciences*, C.VII, S. 2, Temmuz 2019.
- DEMİRHAN, Hasan, "Yunanistan'ın İzmir'i İşgalinde İngiltere'nin Rolü", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XVIII, Sayı. 4, 2019.
- FROMKİN, David, *Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922*, İstanbul, 1989.
- GAULİS, Berthe George, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*, İstanbul, 1981.
- GÖKBEL, Asaf, *Milli Mücadelede Aydın*, Aydın, 1964.
- GÖKBİLGİN, Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken*, C.I, Ankara, 1959.
- HATİPOĞLU, Murat, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Ankara, 1988.
- İPEK, Nedim, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Trabzon, 2006.
- JAESCHKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, (Çeviren. Cemal Köprülü), 2. Baskı, TTK Yayını, Ankara, 1991.
- KARADAĞ, Raif, *Şark Meselesi*, İstanbul, Tarih-siz.
- KODAMAN, Bayram, *Şark Meselesi Işığında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası*, İstanbul, 1983.
- KÖYLÜ, Murat, "Yunan Siyasi Tarihinde Siyasal Çalkantıların (1909- 1922) İstiklal Harbine Etkisi", *Toros Üniversitesi, İktisadi, İdari, Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C.II, S. 4, (Aralık, 2015, Mersin).
- KURAT, Yuluğ Tekin, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, Ankara, 1986.
- KÜÇÜK, Cevdet, "Şark Meselesi Hakkında Önemli bir Vesika", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Ord.Prof.Dr. İ Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı, İstanbul, 1979.
- McMillian, Margaret, *Paris 1919*, (Çeviren Belkıs Dişbudak), Ankara 2001.
- SMİTH, Michael Llewellyn, *Anadolu Üzerindeki Göz*, (Çeviren. Halim İnal), İstanbul, 1978.
- TAÇALAN, Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul, 1970.
- TURAN, Mustafa, "Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Osmanlı Devleti'nin Tasfiyesi" *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. XXIX, Prof. Dr. Reşat Genç Özel Sayısı (Temmuz 2009) Ankara.
- TURAN, Mustafa, "İstirdatta İzmir Büyük Yangını, 13-15 Eylül 1922", *Nihal Atsız ve Nejdet Sançar Armağanı*, Afyon, 1995.
- TURAN, Mustafa, "İzmir'in İşgali Üzerine", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XII, S.36, (Kasım 1996)
- TURAN, Mustafa, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali (15 Mayıs 1919)", *Türkler*, C.XV, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002.
- TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi, İzmir, Aydın, Manisa, Denizli, 1919-1923*, 4. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2018.
- UZMAN, Nasrullah, *Türkiye'nin Mülteci ve Muhacir Politikaları (1923-1947)*, AAM yayını, Ankara, 2018.
- YELLİCE, Gürhan, "Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XVI, S.32 (2016-Bahar).